

MIŁOSZ ZIELIŃSKI*

PROJEKTOWANIE REWITALIZACJI ZDEGRADOWANYCH TERENÓW W MIEŚCIE, NA PRZYKŁADZIE PLACU WAŁOWEGO W GDAŃSKU

REVITALIZATION DESIGN CONCEPTS DEGRADED AREAS IN THE CITY, CASE STUDY WAŁOWY SQUARE IN GDAŃSK

Streszczenie

Artykuł przybliża podejście do projektowania rewitalizacji zastosowane przy opracowywaniu koncepcji konkursowej rewitalizacji rejonu Placu Wałowego w Gdańsku. Podejście to charakteryzuje się wielokierunkowym działaniem na poziomie materialnym oraz społecznym i kulturalnym. Czerpie z kontekstu i lokalnej tradycji, wzmacniając lokalną tożsamość. Traktuje rewitalizację jako faktyczne ożywienie w odróżnieniu od regeneracji, która działa tylko w sferze materiałowej. Wszystko to, by ożywiane obszary współtworzyły piękno miast.

Słowa kluczowe: estetyzacja, magnesy kulturowe, przestrzeń publiczna, regeneracja, rewitalizacja.

Abstract

The paper shows an approach to the revitalization design concepts used in the development of competition of Wałowy Square revitalization area in Gdansk. This approach is characterized by a multi-action on the material, social and cultural level. Draws from the local context and tradition, strengthens local identity. Is treated as a de facto revival of revitalization as opposed to regeneration, which operates only in the material. All this to animated areas of co-created the beauty of cities.

Keywords: Adornment, cultural magnets, public space, *regeneration, revitalization*

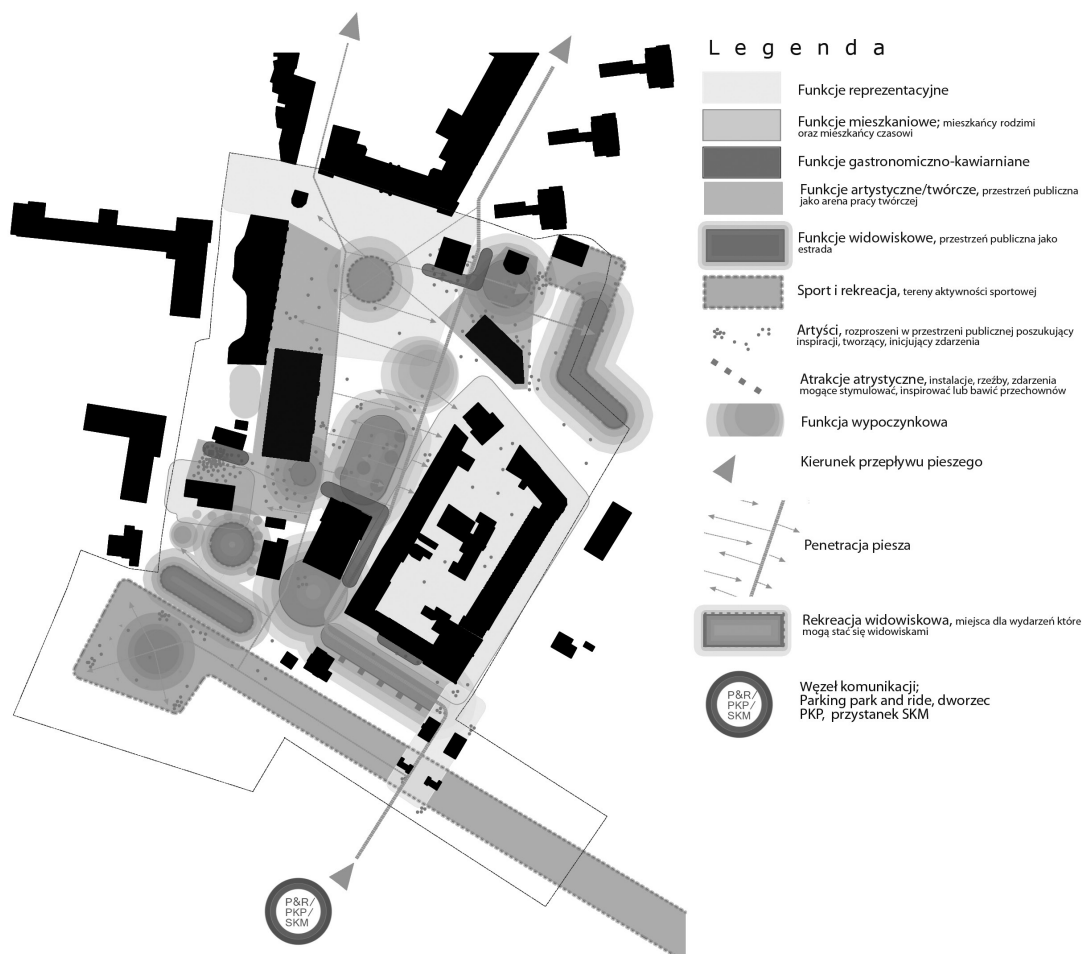
* Mgr inż. Miłosz Zieliński, Instytut Architektury Krajobrazu, Wydział Architektury, Politechnika Krakowska.

1. Wstęp

Pod pojęciem rewitalizacji rozumiemy szereg skoordynowanych działań mających na celu pobudzenie zdegradowanych fragmentów miast. Chodzi o pobudzenie zapewniające trwałe indywidualny i społeczny rozwój ekonomiczny i kulturalny odpowiadający potrzebom współczesnego mieszkańca, podniesienie poziomu życia i pracy a także sanację miejskich przestrzeni publicznych będących środowiskiem życia ludzi – najważniejszych użytkowników,

odbiorców i elementów miasta za razem. Nie ma jednego uniwersalnego przepisu na szczegółowy projekt rewitalizacji. Każdy obszar przewidziany do rewitalizacji jest odrębny i powinien być rozpatrywany pod względem własnych uwarunkowań i indywidualnej specyfiki. Jednak można określić ogólny trzon zadań rewitalizacyjnych. Podkreślić należy istotną rolę interdyscyplinarnego ujęcia tematu, poszukiwania walorów miejsca, mogących być wykorzystanych jako „katalizatory” ożywienia, oraz wagę wielokierunkowego podejścia do ożywienia.

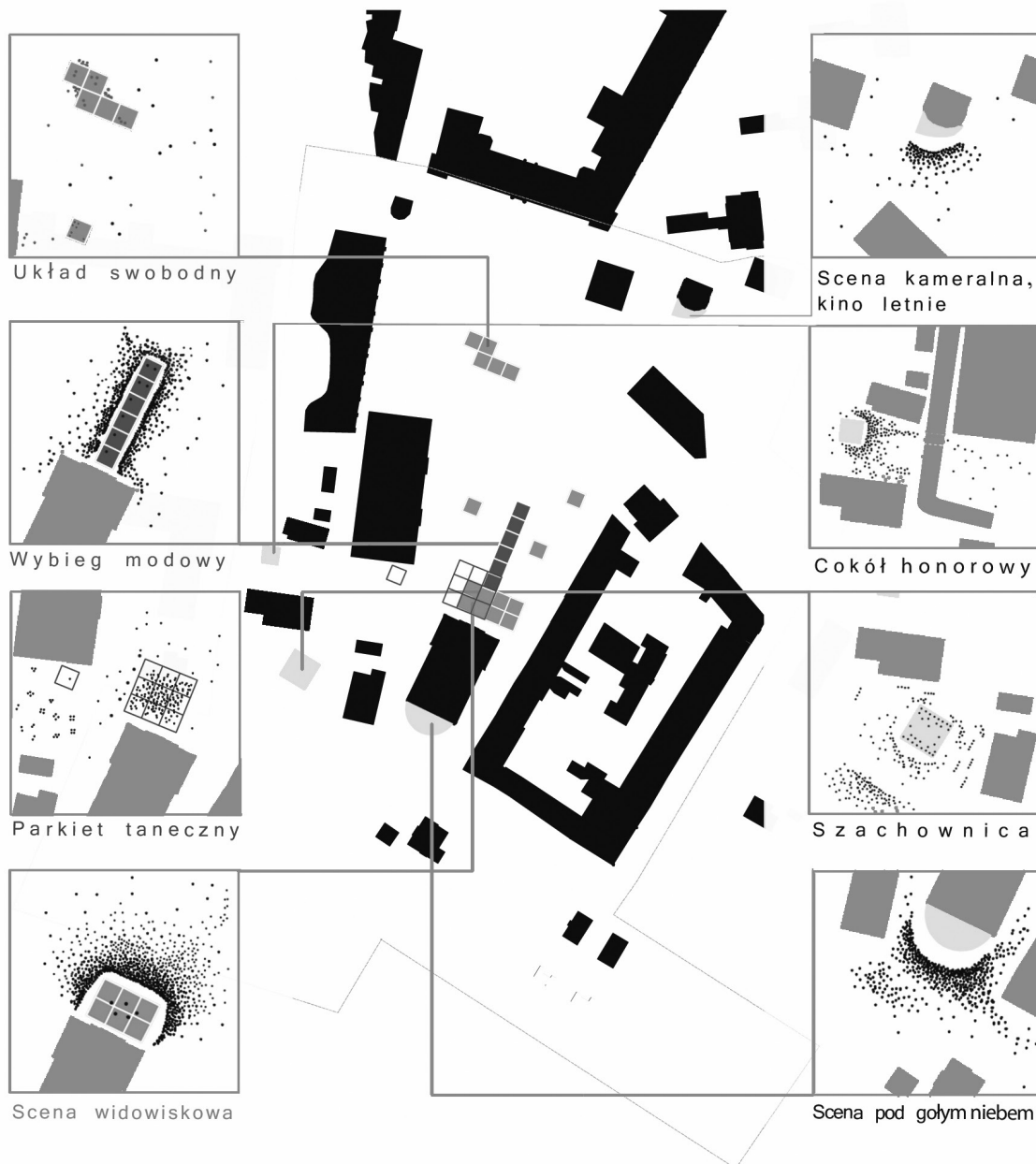
Schemat dynamicznych interakcji pomiędzy funkcjami ożywionej dzielnicy

- II. 1. Schemat obrazujący interakcję pomiędzy funkcjami. Mozaika funkcji generuje konieczność splatania się różnych potrzeb i form aktywności tworząc tym samym szanse zaistnienia nowych relacji interpersonalnych, zdarzeń, doświadczeń i przeżyć
- III. 1. Diagram, which illustrates the interaction between functions. Mosaic function generates the need for braiding different needs and activities by creating the chances of new interpersonal relationships, events, experience and survive

Schemat przykładowych ustawień 10 mobilnych platform

Schemat stałych przestrzeni widowiskowych

II. 2. Schemat obrazujący przykładowe możliwości ustawień platform w zależności od potrzeby adaptacyjnej

III. 2. Diagram of the sample, which illustrates the capabilities of the platform settings depending on the needs of the workforce

Wielokierunkowość rozumie się jako zespół zadań synergicznie reanimujących obszar, zapewniający rozwój na poziomie społecznym, ekonomicznym, administracyjnym oraz estetycznym. Prezentowane w niniejszej pracy przykład projektu rewitalizacji, odnosi się do fragmentu miasta Gdańska i w chwili obecnej pozostaje w sferze koncepcji/idei. Praca autorstwa krakowskiego zespołu architektów krajobrazu w składzie: Wojciech Kawalec, Laura Klimczak, Jan Kocieniewski, Paulina Nosalska, Miłosz Zieliński uzyskała pierwszą nagrodę równorzędną w konkursie organizowanym przez firmę AMS oraz Urząd Miasta Gdańska. Konkurs ten był elementem programu Bramy Kraju, który koncentruje się na tworzeniu marki i dobrego wizerunku miejsc, ze szczególnym naciskiem na kształtowanie przestrzeni publicznych.

2. Kontekst przestrzenno-kulturowy

Plac Wałowy jest wyraźnie zdefiniowanym wnętrzem urbanistycznym o bogatej historii i własnej odrębności, przy jednoczesnym silnym powiązaniu ze ścisłym centrum miasta. Geneza placu sięga czasów średniowiecza, kiedy przed zlokalizowaną w południowym wale obronnym bramą do Gdańska wytworzył się niewielki plac. Bardziej określony kształt plac zyskał po wybudowaniu nowożytnych fortyfikacji ziemnych. Od XVII wieku plac znajdujący się już wewnątrz obwarowań, pełnił funkcję militarne: zaplecze dla Małej Zbrojowni, której budynek do dziś stoi w tym miejscu i służy za siedzibę dla gdańskiej ASP. Cały teren objęty opracowaniem jest bogaty w zabytki architektoniczne, a także niemałej wagi architekturę militarną. Plac Wałowy jest w zasadzie symboliczną bramą do miasta, podobnie jak Gdańsk, będąc miastem portowym, był i jest bramą do kraju. Te tradycje budujące tożsamość urbanistyczną i lokalną miejsca, posłużyły do zbudowania koncepcji rewitalizacji.

Tożsamość miasta lub charakterystycznego obszaru w mieście *to zespół jego cech określających przestrzenną formę oraz przejawy życia, które jako swoisty „kulturowy kod genetyczny miasta” przenikają jego materię, decydując w ten sposób o jego identyczności, czyli niepowtarzalności*¹. W obliczu postępującej globalizacji oraz idącej za nią unifikacji przestrzeni, i projektowania uniwersalnego niezwykle wagi nabiera projektowanie wyrastające z ducha miejsca, czerpiące z lokalnej tradycji i podkreślające unikalność miejsca. Koncepcja rewitalizacji

rejonu Placu Wałowego w swojej materialnej warstwie czerpie właśnie z bogatego zasobu kulturowego miejsca. Rejonu o tradycjach portowych oraz militarnych, w którym projekt rewitalizacji został oparty na dwóch głównych wątkach reanimacyjnych: estetyzacji przestrzeni publicznej oraz wprowadzeniu aktywizacji kulturowej, która też składa się z kilku odrębnych wzajemnie się wzmacniających działań. Estetyzacja rozumiana jest tutaj jako fizyczna regeneracja i uszlachetnienie przestrzeni miejskiej i nie jest utożsamiana z rewitalizacją. Jest jej częścią składową a nie synonimem, co zwłaszcza w Polsce nie jest oczywiste². Estetyzacja przestrzeni jest jednocześnie najbardziej namacalnym i najszybciej widocznym efektem prac, jednak nie determinuje procesu rewitalizacji, może go wspomagać. W przypadku Placu Wałowego działania regenerujące materialną sferę przestrzeni publicznej realizują się poprzez utworzenie „sceny dla dziania się życia”. Scena taka jest areną dla wydarzeń prowokowanych przez funkcje obiektów otaczającej zabudowy, inspirujący wygląd miejsca, oraz widok innych użytkowników przestrzeni. Nadrzędną wartością w projekcie staje się człowiek jako użytkownik i aktywny element krajobrazu miejskiego. Według Jana Gehla³ obecność ludzi w przestrzeniach miejskich ma kluczowy wpływ na vitalność danego obszaru. Podkreśla on, że sama obecność ludzi w przestrzeni determinuje nowe zdarzenia czyniąc tym samym krajobraz miasta pełnym. Również Kevin Lynch w swoim *Opus vitae* pt. *Obraz miasta*, na samym początku zauważa, że *„poruszające się elementy miasta, a szczególnie ludzie i ich działania, są równie ważne jak jego części nieruchome i materialne. Nie jesteśmy tylko obserwatorami tego spektaklu, ale sami jesteśmy jego częścią, dzieląc scenę z innymi uczestnikami*⁴.

3. Koncepcja odnowy

3.1. Estetyzacja

Aby ludzie i kreowane przez nich zdarzenia współtworzyły specyficzny klimat miejski, zagospodarowanie Placu Wałowego zostało przewidziane jako atrakcyjna wizualnie i funkcjonalnie scena. Proponowana w przybliżonej koncepcji aranżacja miejskiego krajobrazu zakłada szerokie możliwości kreacji i modyfikacji przez użytkowników „ramy” w której ma dziać się spektakl życia codziennego. Nie jest tu proponowane konkretne rozwiązanie,

II. 3. Widok na Plac Wałowy od strony północnej z jednym z możliwych ustawień platform. Swoboda aranżacji placu zapewnia jego multifunkcyjność, a charakterystyczna i wyrastająca z lokalnej tradycji forma podkreśla jego unikalność

III. 3. North side view. Wałowy Square with one of the possible settings. Freedom of square arrangement provides its multifunctional. Its characteristic and protruding from the local tradition form emphasizes his uniqueness

lecz kanwa na której rozgrywać się ma proces tworzenia i modyfikowania, zależnie od aktualnych potrzeb. Płaszczyzna podstawy placu została pokryta delikatną siatką szyn, tworząc tym samym subtelny rysunek nawierzchni, ale przede wszystkim osnowę dla mobilnych platform. Pomysł na system szyn i zestawialnych platform wywodzi się ze skojarzeń z krajobrazem portowym i fortecznym. Platformy, jak drewniane skrzynie przesuwane niegdyś na terenie portu po rozładunku czy też skrzynie ze sprzętem wojskowym przenoszone na placu przed zbrojownią, są teraz elementem modyfikowalnej aranżacji placu. Użytkownicy mogą przemieszczać platformy i zestawiać je zależnie od potrzeby. Raz platformy zsunięte na środek placu są sceną widowiskową lub parkietem tanecznym, innym razem stają się wybiegiem

mody, kiedy indziej swobodnie rozsunięte są intymnymi gabinetami ze stolikami gdzie pijąc herbatę przyglądamy się pracy siedzącego opodal malarza, albo są przestrzenią czasowej wystawy artystycznej.

3.2 Aktywizacja kulturalna

Sama jednak atrakcyjność zagospodarowania mogłaby okazać się bezskuteczna, bez odpowiedniego wsparcia ze strony działań społecznych. W niniejszej koncepcji są nimi operacje mające pobudzić aktywizację kulturalną. Po pierwsze przestrzeń objęta projektem powinna zyskać gospodarza, który mógłby stać się animatorem ciekawych wydarzeń oraz którego działania w przestrzeni pozwoliłyby wytworzyć nowe lokalne tradycje. Do roli takiego

gospodarza/administratora można by zaprosić ASP, która będąc ośrodkiem artystycznym, dysponuje sporym potencjałem kulturalnym. Projekt przewiduje miejsca do pracy poza murami uczelni, by pozwolić na interakcje młodych artystów z mieszkańcami i turystami.

Projekt rewitalizacji przewiduje także szereg działań społecznych, gdzie dzięki wykorzystaniu zasobu materialnego w postaci tkanki architektonicznej oraz niematerialnego w postaci lokalnej tradycji, wprowadza na teren nowe instytucje kulturalne nazwane na potrzeby projektu „magnesami kulturalnymi”. Jako że obszar wokół Placu Wałowego stał się areną letniego festiwalu teatrów ulicznych FETA, jednym z „magnesów” w koncepcji stał się budynek w którym mieścił się dawny lombard. Ten fascynujący obiekt zyskuje rangę dominanty kulturalnej. Robocza nazwa „Sceny Wałowe” sugeruje, że adaptowany na teatralno-rozrywkowy obiekt nie jest zwykłą siedzibą teatru lecz pełni funkcję teatru, kabaretu oraz zaplecza dla letnich teatrów ulicznych. W koncepcji budynek dysponuje dwoma scenami: całoroczną wewnątrz po południowej stronie oraz letnią z widownią na zacisznym skwerze z tyłu. Kolejnym „magnesem” mającym pobudzać aktywność kulturalną ma stać się instytucja o roboczej nazwie „Arsenał Sztuki”. Koncepcja przewiduje tu ośrodek pracy twórczej, który dysponując pracownikami artystycznymi do wynajęcia i bazą noclegową, stanowiłby interesujący cel dla artystów z kraju i zagranicy. Przebywanie tu znakomitych artystów przyciągnęłoby jednocześnie innych ludzi, warto byłoby bowiem przyjść tu wieczorem do kawiarni i być może spotkać kogoś interesującego. Równocześnie kontakt młodych adeptów sztuki z doświadczonymi twórcami może dla obu stron być inspirujący.

4. Wnioski

Sposób podejścia do problemu rewitalizacji w prezentowanym projekcie bliski jest idei *Placemakingu*⁵, czyli podnoszeniu wartości przestrzeni publicznych do rangi miejsc aktywizujących lokalne społeczności oraz budowaniu wyjątkowej tożsamości miejsc i zintegrowaniu ich tkanką społeczną⁶. Takie podejście do projektowania rewitalizacji daje nadzieję, że piękno miast⁷ zrealizuje się w pełni w warstwie krajobrazowej, urbanistycznej, architektonicznej a także ludzkiej.

Aranżacja przestrzeni jako atrakcyjnej, nowoczesnej, a jednak wyrastającej z tradycji miejsca

kreacji, która zapewnia przyciągające zaplecze dla bogatej oferty funkcjonalnej, głównie w sferze kultury i kulturalnej rozrywki nie gwarantuje faktycznej rewitalizacji. Potrzeba jeszcze wsparcia ze strony samorządu oraz inwestorów widzących szansę w potencjale miejsca.

Przypisy

- ¹ Z. Zuziak, *Materia architektury miasta* [w:] *Czasopismo Techniczne*, Wydawnictwo Politechniki Krakowskiej, Czasopismo Techniczne, 9-A/2006, Kraków, 117-123.
- ² Hrabiec A., *Przestrzeń formy, forma przepływu*, *Przestrzeń i Forma*, nr 14, Szczecin 2010, 187-194.
- ³ J. Gehl, *Życie między budynkami*, Wyd. RAM, Kraków, 2009, 25.
- ⁴ K. Lynch, *Obraz miasta*, Wyd. Archiwolta, Kraków 2011, 2.
- ⁵ *Jak przetworzyć Miejsce, Podręcznik kreowania udanych przestrzeni publicznych*, Fundacja Partnerstwo dla Środowiska, Kraków 2009.
- ⁶ *Ibidem*.
- ⁷ W. Kosiński, *Miasto i Piękno miasta*, Wydawnictwo Politechniki Krakowskiej, Kraków 2011, 200.

Literatura

- [1] Gehl J., *Życie między budynkami*, Wyd. RAM, Kraków 2009, 200.
- [2] Hrabiec A., *Przestrzeń formy, forma przepływu*, *Przestrzeń i Forma*, nr 14 Szczecin 2010, 187-194.
- [3] *Jak przetworzyć Miejsce, Podręcznik kreowania udanych przestrzeni publicznych*, Fundacja Partnerstwo dla Środowiska, Kraków 2009, 140.
- [4] Kosiński W., *Miasto i Piękno miasta*, Wydawnictwo Politechniki Krakowskiej, Kraków 2011, 200.
- [5] Lynch K., *Obraz miasta*, Wyd. Archiwolta, Kraków 2011, 233.
- [6] Zuziak Z., *Materia architektury miasta Czasopismo Techniczne*, Wydawnictwo Politechniki Krakowskiej, Czasopismo Techniczne, 9-A/2006, Kraków, 117-123.